

Anarhistička biblioteka

Anti-Copyright

Ideje o društvenom uređenju

James Guillaume

James Guillaume
Ideje o društvenom uređenju
1876

Prevod: Ana Štambuk. Izvor prevoda: anarhizam.hr Naslove poglavlja dodao D. Guérin. Izvor teksta na engleskom: D. Guérin (2005), *No Gods, No Masters: An Anthology of Anarchism*, Oakland, Edinburgh and London: AK Press, str. 247-267.

anarhisticka-biblioteka.net

1876

Nije neophodno da novo društveno uređenje koje uvede revolucija, u svakoj zemlji gdje je proletarijat zbacio buržujsku vladavinu, bude isto do posljednjeg detalja. S obzirom na razlike u mišljenjima koje su se do sada pojavile između socijalista germanskih zemalja (Njemačka, Engleska) i onih iz latinskih i slavenskih zemalja (Italija, Španjolska, Francuska, Rusija), vjerojatno je da će se društveno uređenje koje usvoje njemački revolucionari, recimo, u više stvari razlikovati od uređenja koje usvoje talijanski ili francuski revolucionari. Ali takve razlike nemaju nikakve veze s internacionalnim odnosima; glavna načela u oba slučaja su ista, između oslobođenih naroda iz različitih zemalja nije moguće da se ne uspostave odnosi prijateljstva i solidarnosti.

Podrazumijeva se da će se umjetne granice koje su stvorile postojeće vlade srušiti prije revolucije. Komune će se povezati slobodno, prema svojim ekonomskim interesima, jezičnim afinitetima i zemljopisnom položaju. A u nekim zemljama, poput Italije ili Španjolske, koje su prevelike da osnuju samo jednu aglomeraciju komuna, i koje je sama priroda razdijelila na nekoliko različitih regija, bez sumnje će nastati ne jedna, nego nekoliko komunalnih federacija. To neće značiti raskid jedinstva, povratak na staru atomiziranost, na male, neprijateljske, izolirane političke države; njihovi interesi bit će iste vrste i one će međusobno sklopiti pakt o ujedinjavanju, i ovaj dobrovoljni savez, ukorijenjen u istinskoj korisnosti, u zajednici istih ciljeva i potreba, u stalnoj razmjeni usluga, bit će snažan i čvrst na posve drugačiji način od lažnog jedinstva političke centralizacije koje se ustanovljuje nasiljem i koje nema neki drugi *raison d'être* osim izrabljivanja zemlje u korist povlaštene klase.

Ugovor o ujedinjavanju neće biti sklopljen samo između Federacija komuna u istoj zemlji: kada stare političke granice postanu suviše, sve Federacije komuna, jedna po jedna, ući će u ovaj bratski savez i jednom kada načela revolucije trijumfiraju u čitavoj Europi, veliki san o bratstvu naroda, ostvariv samo socijalnom revolucijom, postati će zbiljnost.

na pamet da se žali na zlouporabu autoriteta samo zato što poštanski ured odlučuje, bez da se obrati općem pravu glasa, o tome kako pisma trebaju biti razvrstana i zapakirana za dostavu na njihova odredišta što brže i ekonomski što prikladnije.

Dodajmo da će se grupe proizvođača koje sačinjavaju federaciju miješati u rad tajništva na način mnogo učinkovitiji i izravniji od pukog glasovanja: u biti, upravo će one pribavljati informacije, sve statističke podatke koje tajništvo samo uspoređuje, tako da je tajništvo samo pasivni posrednik preko kojeg grupe komuniciraju jedna s drugom i preko kojeg javno bilježe rezultate svojih vlastitih aktivnosti.

Glasovanje je sredstvo prikladno za rješavanje problema koji se ne mogu znanstveno riješiti, i koje treba prepustiti hirovitoj ravnoteži brojeva, ali u stvarima koje podliježu znanstvenom rješavanju, nema potrebe za glasovanjem; o istini ne odlučuju glasački listići, ona se jednostavno bilježi i svi ostaju zapanjeni time koliko je zapravo očigledna.

No, do sada smo pokazali samo jedno lice izvankomunalne organizacije: a pored federacije proizvodnih udruženja, potrebno je osnovati Federaciju komuna.

Nema socijalizma u jednoj zemlji!

Revolucija ne može biti ograničena na jednu jedinu zemlju; ako ne želi vlastitu propast, ona u sebe mora uvući, ako ne čitav svijet, onda barem znatan dio civiliziranih zemalja. Uistinu, danas nijedna zemlja nije samodostatna: za proizvodnju i potrošnju neophodni su internacionalni odnosi, i oni ne se mogu raskinuti. Kada bi države susjedne onoj zemlji koja je u revoluciji uspjele nametnuti neprobojnu blokadu, revolucija bi, izolirana, bila osuđena na propast. Stoga, budući da špekuliramo o pretpostavci da revolucija uspije u nekoj danoj zemlji, moramo pretpostaviti i da će u isto vrijeme svoju revoluciju provesti većina europskih zemalja.

Sadržaj

Seljaci	6
Industrijski radnici	9
Komuna	12
A) <i>Javni radovi</i>	12
B) <i>Razmjena</i>	14
C) <i>Prehrambeni proizvodi</i>	16
D) <i>Statistika</i>	18
E) <i>Higijena</i>	18
F) <i>Sigurnost</i>	19
G) <i>Dijete nije ničije vlasništvo</i>	20
Federativna mreža	24
Nema socijalizma u jednoj zemlji!	26

proizvodnih udruženja na nekom zbornom mjestu. Taj kongres položiti će temelje federativnog ugovora koji će onda biti dan na odobrenje svim grupama federacije. Bit će osnovano trajno tajništvo, koje izabire kongres federacije i koje je tom kongresu odgovorno, da posreduje između grupa koje čine federaciju, kao i između dotične federacije i ostalih federacija.

Kada su jednom na takav način organizirane sve grane proizvodnje, uključujući one koje se bave poljoprivrednom proizvodnjom, zemlju će prekriti ogromna federativna mreža koja uključuje svakog proizvođača, a time i svakog potrošača, a statistike o proizvodnji i potrošnji, koje se nalaze u nadležnosti tajništva na razini nekoliko proizvodnih federacija, omogućit će da se na racionalan način odredi broj sati normalnog radnog dana, cijena proizvoda i njihova razmjenska vrijednost, kao i količina proizvoda koje treba izraditi da bi se udovoljilo zahtjevima potrošača.

Ljudi navikli na šuplje fraze nekih tobožnjih demokrata mogli bi možda pitati ne bi li se radnička udruženja trebala, preko glasanja svih članova federacije, izravno umiješati u ugovaranje ovih različitih pojedinosti: A kada odgovorimo niječno, oni će se buniti protiv onoga što će nazvati autoritetom tajništva kojem se daju ovlasti da odlučuje o za njih toliko važnim pitanjima i da donosi odluke od najveće važnosti. Naš odgovor bit će da zadaća za koju je zaduženo trajno tajništvo svake federacije nema ništa s vladavinom bilo kakvog autoriteta: zapravo, riječ je samo o prikupljanju i uspoređivanju podataka dobivenih od proizvodnih grupa, a jednom kada su ti podaci prikupljeni i objavljeni i o izvođenju nužnih implikacija koje imaju za radno vrijeme, cijenu proizvoda itd. To je jednostavan matematički izračun koji se ne može izvesti na dva različita načina ili imati dva različita rezultata: moguć je samo jedan rezultat i svaka osoba može ga sama za sebe provjeriti, jer će svatko pred sobom imati podatke, a trajno tajništvo zaduženo je samo za njihovo bilježenje i objavljivanje svima na uvid. Čak i danas, poštanska služba, recimo, obavlja posao vrlo sličan onome koji će biti povjeren tajništvu proizvodnih federacija, i nikome ne bi palo

jamnoj ljubavi, uzajamnoj brizi i poštovanju za njihova uzajamna prava: i u isto vrijeme, iznad i s onu stranu obiteljskih privrženosti koje obuhvaćaju samo uzak krug i koje, ako su isključive, mogu zagorčati život, srca će nadahnuti uzvišenijom, plemenitijom ljubavi, ljubavi za obitelj koja je čovječanstvo.

Federativna mreža

Krenuvši od ograničenog područja komune ili lokalne federacije grupa proizvođača, promotrimo društveno uređenje koje dobiva nadopunu u, s jedne strane, ustanovljenju regionalne federacije proizvodnih udruženja koja obuhvaća sve radničke grupe pripadne istoj proizvodnoj grani, i s druge strane, u ustanovljenju Federacije komuna.

(...) Već smo ukratko naznačili što je federacija proizvodnih udruženja. U okrilju sadašnjeg društva, postoje organizacije koje u isto udruženje povezuju sve radnike neke struke: federacija tiskarskih radnika jedan je primjer. Ali ove organizacije samo su blijed nagovještaj onoga što bi ovakva federacija trebala biti u budućem društvu. Ona će biti sačinjena od svih proizvodnih grupa koje pripadaju istoj grani rada; one će se povezati ne više zato da zaštite svoje nadnice od šefove grabežljivosti, nego prvenstveno radi toga da jedne drugima zajamče pravo na korištenje sredstava za rad koja svaka od njih posjeduje i koja uzajamnim dogovorom imaju postati kolektivnim vlasništvom čitave federacije; nadalje, kada federiraju, grupe postaju ovlaštene za provedbu stalnog nadzora nad proizvodnjom, i posljedično, za pojačavanje ili smanjivanje njezinoga intenziteta, promislivši o potrebama koje pokazuje cijelo društvo.

Osnivanje federacije udruženja proizvođača bit će iznimno jednostavno izvedeno. Nakon revolucije, grupe proizvođača koje pripadaju istoj industriji će iz jednog grada u drugi, jedne drugima slati delegate, da budu posrednici u dolasku do sporazuma. Iz tih posebnih sastanaka proizaći će sazivanje sveopćeg kongresa delegata

Implementacija ideja izloženih na stranicama koje ćete upravo pročitati može se ostvariti samo revolucionarnim pokretom.

Voda se do točke na kojoj može probiti branu koja je zadržava ne podiže za jedan dan: voda se podiže polako i postupno, ali kada jednom dosegne željenu razinu, rušenje je brzo i brana propada u tren oka. Postoje, dakle, dvije sukcesivne pojave, od kojih je druga nužna posljedica prve: prva je polagana promjena u razmišljanju, promjena potreba i metoda djelovanja u društvu, a kada ovo obraćenje s vremenom dođe dovoljno daleko da se potpuno provede u djelo, dolazi nagla i odlučujuća kriza, revolucija, koja je samo vrhunac dugotrajnog razvoja, iznenadna promjena koja se dugo pripremala i napokon postala neminovna.

Nijednoj ozbiljnoj osobi neće se dogoditi da unaprijed naznači načine i sredstva kojima treba provesti revoluciju, tu prijeko potrebnu uvertiru za društvenu obnovu. Revolucija je prirodna pojava, a ne čin jedne ili nekolicine pojedinačnih volja, ona ne djeluje u skladu s nekom unaprijed utvrđenom shemom, nego se događa na nesavladiv poticaj potreba koji nitko ne može narediti. Ne tražite, stoga, od nas nacrt revolucionarnoga pohoda: takve djetinjarije prepuštamo onima koji još uvijek vjeruju u mogućnost i učinkovitost personalnih diktatura u ostvarenju ljudskog oslobođenja.

Ograničit ćemo se na to da ukratko izložimo ono što smatramo poželjnim karakterom revolucije, ako želimo izbjeći povratak na stranputice iz prošlosti. Taj karakter iznad svega treba biti negativan i destruktivan. Nije stvar u tome da se poprave neke stare institucije ne bi li se prilagodile novom društvu, nego o tome da im se stane na kraj. Radi se, dakle, o potpunom ukidanju vlade, vojske, sudova, Crkve, škole, banaka, i svega što je s njima povezano. Istovremeno, postoji pozitivna strana revolucije: to je radničko prisvajanje sredstava za rad i čitavog kapitala.

Trebali bismo objasniti kako zamišljamo ovo preuzimanje vlasništva. Prvo, dozvolite nam da kažemo nešto o zemlji i seljaštvu. U nekim zemljama, ali osobito u Francuskoj, buržuj i kler dugo su nastojali prevariti i preplašiti seljake govoreći im da je cilj revo-

lucije oduzeti im zemlju. To je podmukla laž neprijatelja naroda. Revolucija želi upravo suprotno: cilj joj je oduzeti zemlju buržoaziji, plemstvu i kleru, da bi je razdijelila onim seljacima koji je uopće nemaju. Ako neka površina pripada seljaku i on je obrađuje, revolucija u to neće dirati. Upravo suprotno, da je slobodno posjeduje bit će mu zajamčeno i bit će oslobođen svih nameta. Zemlju od koje je državna blagajna ubirala porez i koja je bila pod tegobnim hipotekama, revolucija će osloboditi baš kao što oslobađa radnika: nema više poreza, nema više hipoteka; zemlja je ponovno slobodna, kao i čovjek.

Što se tiče zemlje buržuja, plemstva i klera, zemlje koju su seoski siromasi obrađivali do dana današnjeg za svoje gospodare, revolucija će je oduzeti onima koji su je ukrali i vratiti je onima kojima po pravdi pripada, onima koji je obrađuju.

Što će revolucija napraviti da oduzme zemlju buržoaziji, izrabljivačima i preda je seljacima? Do danas, kad god bi buržuji proveli političku revoluciju, kad god bi povelili jedan od onih pokreta čiji je jedini ishod bio da se narodu promijene gospodari, imali bi običaj zemlji objavljivati dekrete i proglašavati o željama nove vlade: komuna bi bio poslan dekret, a prefekt, sudovi, gradonačelnik i žandari brinuli su o njegovoj implementaciji.

Prava narodna revolucija neće slijediti taj primjer: neće sastavljati dekrete, neće zahtijevati usluge policije i vlade. Ljude neće nastojati osloboditi dekretima, riječima na papiru, nego djelima.

Seljaci

U ovom poglavlju ćemo ispitati način na koji se seljaci trebaju organizirati da bi izvukli najveći mogući dobitak od svojeg sredstva za rad, od zemlje.

Nakon revolucije, evo položaja u kojem će se naći seljaci: neki, koji su već bili sitni posjednici, zadržavaju dio zemlje koji nastavljaju obrađivati svojim snagama, zajedno sa svojom obitelji. Ostali,

tako da svojim radom društvu može vratiti ono što mu duguje za svoju edukaciju.

Preostaje nam da kažemo nešto o djetetovom odnosu sa svojom obitelji. Ima ljudi koji tvrde da društvena organizacija koja djetetovo uzdržavanje čini dužnošću društva, nije ništa drugo do "uništenje obitelji". To je besmislena fraza: sve dok je za pravljenje djece potrebna suradnja dviju osoba suprotnog spola, postojat će očevi i majke, a prirodna veza srodstva između djeteta i onih kojima duguje svoje postojanje ne može se izbrisati iz društvenih odnosa. Neophodno je promijeniti karakter ove veze. U davniini je otac bio apsolutni djetetov gospodar, i imao je pravo nad njegovim životom ili smrti: u moderna vremena, očinski autoritet dobio je neka ograničenja, i što bi moglo biti prirodnije od toga da se u slobodnom i egalitarnom društvu ono što preostane od tog autoriteta potpuno istisne i ustupi mjesto odnosima čiste privrženosti?

Naravno, ne tvrdimo da se prema djetetu treba ponašati kao prema odraslome, da treba ispoštovati sve njegove bijesne ispade i da dijete ne treba učiti poslušnosti onda kada se njegovi kaprici kose s pravilima koja su ustanovili znanost i zdrav razum. Upravo suprotno, mi kažemo da dijete treba usmjeravanje; ali u ranoj dobi, za to usmjeravanje ne bi trebali biti ovlaštene isključivo roditelji, koji su često nekompetentni i vrlo često zlorabe dane im ovlasti. Ako je cilj edukacije koju dijete prima da ga što brže pripremi za to da upravlja samim sobom pomoću sveobuhvatnog razvoja svih svojih sposobnosti, onda s takvim sistemom edukacije nije kompatibilna nikakva uskogrudna autoritarna tendencija. Budući da odnosi oca i sina više neće biti oni gospodara i roba, već prije oni učitelja i učenika, starijeg i mlađeg prijatelja, može li se i zamisliti da bi zbog toga patila uzajamna privrženost roditelja i djeteta? Neće li se dogoditi upravo suprotno kada dođe kraj neprijateljstvima i razmiricama za koje nam današnja obitelj može pružiti toliko primjera, i kojima je gotovo uvijek uzrok očeva tiranija nad djecom?

Dakle, neka nitko ne kaže da će oslobođeno, obnovljeno društvo uništiti obitelj. Upravo suprotno, naučit će oca, majku i dijete uza-

Treba ukinuti školu u kojoj pedagog vlada svojevolumno i u kojoj učenici čeznu za slobodom i igrama na otvorenom. Na svojim skupštinama, djeca će biti posve slobodna: sama će organizirati svoje igre, svoje sastanke i osnovat će diskusijsku grupu koja će im pratiti rad i imat će arbitre da rješavaju njihova koškanja, itd. Na ovaj način, odrastati će naviknuti na javni život, odgovornost, uzajamnost; učitelj kojega će odabrati svojom slobodnom voljom da ih obrazuje više neće biti prezreni tiranin, već prije prijatelj kojega će s užitkom slušati.

Na drugoj razini, kada djeca dođu do dvanaeste ili trinaeste godine, sustavno će, jednu za drugom, učiti glavne grane ljudskog znanja. Poučavanje neće biti povjereno ljudima kojima će to biti jedino zanimanje: učitelji ovog ili onog znanja istovremeno će biti proizvođači koji će dio svojega vremena trošiti na manualni rad: i u svakoj grani naći će se ne jedan čovjek, nego mnoštvo ljudi u komuni koji će posjedovati neko znanje i biti raspoloženi za poučavanje. Štoviše, zajedničko čitanje dobrih udžbenika, i rasprave koje će slijediti iza takvog čitanja uvelike će umanjiti važnost koja se trenutno pridaje osobi učitelja.

Istovremeno s djetetovim tjelesnim razvojem i stjecanjem znanja, ono će odraditi svoje strukovno naukovanje kao proizvođač. Na prvoj razini edukacije, potreba da popravi ili preinači materijale za igru već je uvela dijete u rukovanje glavnim alatima. Na drugoj razini, ono će posjetiti mnoštvo radionica i ubrzo će za sebe odabrati jednu ili nekoliko specijalizacija. Njegovi instruktori će i sami biti proizvođači: u svakoj radionici bit će učenici i dio vremena svakog radnika bit će posvećeno tome da im pokazuje radne procedure. Ovoj praktičnoj poduci bit će pridodano i nekoliko teorijskih lekcija.

Mlado ljudsko biće će do svoje šesnaeste ili sedamnaeste godine na ovaj način prikupiti širok raspon ljudskih znanja i bit će spremno samo nastaviti učiti, ako to poželi; osim toga, već će imati izučen zanat, nakon čega će se pridružiti redovima korisnih proizvođača,

a njih je više, zakupnici kod nekog krupnog zemljoposjednika, ili nadničari kod nekog farmera, udružiti će snage da bi zauzeli velik dio zemlje, i obrađivat će ga zajednički. Od ova dva dogovora, koji je bolji?

Ovo nije pitanje teorije, jer mi polazimo od činjenica i utvrđujemo što se može neposredno provesti. S tog gledišta, za početak kažimo da je osnovna stvar, stvar zbog koje je i poduzeta revolucija, ostvarena: zemlja je postala vlasništvo onoga tko na njoj radi, seljak više ne radi za dobit izrabljivača koji živi od njegova znoja.

Kada je ostvaren ovaj ogroman dobitak, ostalo je manje važno: ako tako požele, seljaci mogu podijeliti zemlju na zasebne posjede i svakom radniku dodijeliti jedan od njih, ili umjesto toga mogu uzeti zemlju u zajedničko vlasništvo i obrađivati je zajedno. Međutim, premda ovo može biti manje važno u usporedbi s osnovnom činjenicom, oslobođenjem seljaka, pitanje najboljeg pristupa obrađivanju i posjedovanju zemlje također zaslužuje pažljivije ispitivanje.

U regiji koja bi prije revolucije bila napućena seljacima sitnim posjednicima, tamo gdje tlo nije pogodno za velika imanja, gdje se poljoprivreda još uvijek drži metoda iz vremena patrijarha ili gdje je upotreba strojeva nepoznata ili slabo raširena – u takvoj regiji bit će prirodno da seljaci zadrže oblik vlasništva na koji su navikli. Svaki od njih nastaviti će raditi na svojem posjedu, kao što je činio ranije, s tom razlikom da će njegovi prijašnji slugi (ako ih je imao), postati njegovi kolege i s njim će dijeliti plodove zemlje stečene zajedničkim trudom.

No, vjerojatno je da će nakon nekog vremena seljaci koji su ostali sitni posjednici uvidjeti prednosti koje mogu imati promijene li svoj tradicionalni način rada. Za početak, udružiti će se da bi osnovali mali komunalni ured zadužen za prodaju ili razmjenu njihovih proizvoda: to početno povezivanje dovest će ih do toga da ga isprobaju i u vezi drugih stvari. Djelovat će zajednički da bi nabavili različite strojeve konstruirane da im olakšaju rad; međusobno će si pomagati u obavljanju nekih zadataka koji se bolje izvode kada ih brzo radi velik broj ruku, i bez sumnje će na kraju početi oponašati

svoju braću, industrijske radnike i one s velikih posjeda, i odlučiti da ujedine svoju zemlju i osnuju poljoprivredno udruženje. Nekoliko godina držat će se starih navika, ali čak i ako u nekim komunama prođe čitav naraštaj prije no što se seljaci odluče za kolektivno vlasništvo, ta odgoda neće predstavljati ozbiljan problem; jer, nije li krajnji cilj seoskog proletarijata, čak i onim u komunama koje se drže prošlosti, populacija slobodnih radnika koji žive u obilju i miru?

S druge strane, tamo gdje postoje veliki posjedi, ogromna imanja sa znatnim brojem radnika čiji su usklađeni i združeni naponi neophodni za obrađivanje zemlje, prevladava kolektivno vlasništvo. Vidjet ćemo da teritorij čitave jedne komune, a ponekad i nekoliko njih, sačinjava jedan jedini poljoprivredni posjed, gdje se koriste metode poljoprivredne proizvodnje na veliko. U tim ogromnim zajednicama poljoprivrednih radnika neće biti pokušaja da se na istoj zemlji uzgoje različiti proizvodi, kao što to danas čini sitni seljak na svojoj maloj parceli; jedne pored drugih, na jednom hektaru zemlje, nećemo vidjeti mali dio s pšenicom, mali dio s krumpirima, onaj s lozom pa s krmivom, vočkama itd. Zbog okolišnih uvjeta, položaja i kemijskog sastava, svako tlo je pogodno za jedan izbor proizvoda: stoga, neće se sijati žito na zemlji koja pogoduje lozi, neće se pokušavati uzgojiti krumpir na tlu koje bi bolje poslužilo kao pašnjak. Ako ima zemlju samo jednog tipa, poljoprivredna zajednica će uzgajati samo jednu vrstu proizvoda, znajući da uzgoj na veliko donosi mnogo bolje rezultate uz manje rada, i proizvode koje treba nabavit će razmjenom, radije nego da proizvodi malen urod lošije kvalitete na tlu koje za to nije pogodno.

Unutarnja organizacija poljoprivredne zajednice neće nužno posvuda biti ista: prije će biti dosta raznolika već prema preferencijama udruženih radnika; ako se pridržavaju načela jednakosti i pravednosti, u vezi s tim trebaju uzeti u obzir samo ono što im je praktično i korisno.

Upravljanje zajednicom može se povjeriti ili jednoj osobi ili vijeću koje su odabrali svi njezini članovi: čak će biti moguće razdvojiti

ji način smatra najboljim za uzdržavanje djece: na nekim mjestima, prednost će se dati zajedničkom životu, negdje drugdje djeca će biti ostavljena majkama, barem do neke dobi, itd.

Ali ovo je samo jedna strana ovog pitanja. Komuna djecu hrani i oblači, daje im krov nad glavom: tko će ih poučavati, tko će od njih napraviti ljude i proizvođače? I prema kakvom planu će se odvijati njihova edukacija? Na ovakva pitanja naš odgovor će biti: edukacija djece trebala bi biti cjelovita, što znači da bi istovremeno trebala razvijati sve tjelesne i intelektualne sposobnosti, tako da se dijete pretvori u svestranu odraslu osobu. Ovakvu edukaciju ne bi trebalo povjeriti posebnoj kasti učitelja: svatko tko može ponuditi neko znanje, umijeće ili zanat, može ga podijeliti i trebao biti pozvan da ga podijeli.

U edukaciji treba razlikovati dvije razine: jednu na kojoj dijete, između pete i dvanaeste godine, još uvijek nije doseglo dob za stjecanje poduke u znanostima, i kada zapravo treba razviti njegove tjelesne sposobnosti, i drugu na kojoj dijete, između dvanaeste i šesnaeste godine, treba uvesti u više grana ljudskog znanja, i istovremeno biti na praksi u jednoj ili više grana proizvodnje.

Kao što smo vidjeli, na prvoj razini se u biti radi o razvoju dječjih tjelesnih sposobnosti, jačanju tijela i uvježbavanju osjetila. Danas su zadaće izoštravanja vida, uvježbavanja sluha ili razvijanja spretnosti ruku prepuštene slučaju; za razliku od toga, racionalna edukacija će, posebnim vježbama, oko i uho učiniti onoliko snažnima koliko za to u njima ima potencijala; a što se tiče ruku, brižljivo će se paziti da se djeca ne naviknu samo na korištenje desne ruke: uložiti će se trud u to da budu spretna i s jednom i s drugom rukom. Istovremeno s uvježbavanjem osjetila i porastom tjelesnih snaga pomoću promišljenih vježbi, započet će i obrazovanje uma, ali na posve spontan način: djetetov um automatski će se puniti nizom znanstvenih činjenica. Osobno opažanje, iskustvo, razgovori među djecom, ili s pojedincima koji su zaduženi za nadziranje njihove poduke, bit će jedine lekcije koje će primiti za vrijeme ove faze.

život u zamjenu za onaj koji je on bio oduzeo. Bit će potrebno oduzeti mu slobodu i zadržati ga u posebnoj ustanovi sve dok ga se sa sigurnošću ne bude moglo vratiti u društvo. Kako prema njemu treba postupati za vrijeme zatočeništva? U skladu s kojim načelima će se odrediti trajanje tog zatočeništva? To su osjetljive stvari, i mišljenja su još uvijek podijeljena. Da bi se one riješile, bit će potrebno da se pouzdamo u metodu pokušaja i pogreške: ali čak i već sada znamo da će, zahvaljujući karakternim promjenama koje će biti ishod obrazovanja, zločin postati velika rijetkost: zločince za koje se danas smatra da su zastranjenje, smatrati će se bolesnima ili ludima; pitanje zločina koje danas zapošljava toliko sudaca, odvjetnika i tamničara, izgubit će na društvenoj važnosti i postati će samo natuknica u filozofiji medicine.

G) Dijete nije ničije vlasništvo

Prva stvar koju treba razmotriti je uzdržavanje djece. Danas su za njegu i edukaciju svoje djece zaduženi roditelji; ovo je ishod loše prakse koja dijete smatra roditeljskim vlasništvom. Dijete nije ničije vlasništvo, nego pripada sebi; a dok traje razdoblje u kojem se još uvijek ne može pobrinuti za vlastitu zaštitu, i kada zbog toga može biti izvrgnuto izrabljivanju, na društvu je da ga zaštiti i zajamči mu neometani razvoj. Na društvu je i da se pobrine za njegovo uzdržavanje: subvencioniranjem njegove potrošnje i raznovrsnih troškova koje stvara njegova edukacija, društvo mu samo daje predujam koji će dijete vratiti svojim radom jednom kada postane proizvođač.

Stoga, za djetetovo uzdržavanje trebalo bi brinuti društvo, a ne roditelji. Vjerujemo da se, kada jednom prihvatimo to opće pravilo, trebamo suzdržati od propisivanja nekog preciznog i detaljnog načina na koji bi ga trebalo implementirati; trebali bismo riskirati utopizam; moramo slobodi pružiti priliku i pričekati štogod što nas iskustvo ima naučiti. Kažimo samo to da s obzirom na dijete društvo predstavlja komuna i svaka komuna će trebati utvrditi ko-

različite administrativne funkcije i povjeriti ih zasebnim komitetima. Trajanje radnog dana neće odrediti neki opći zakon koji je primjenjiv na nacionalnoj razini, nego će o njemu odlučiti sama zajednica. Kako je zajednica veza svih poljoprivrednih radnika u regiji, treba prihvatiti da će se, što se trajanja radnog dana tiče, o standardnoj praksi po svojoj prilici zajednički dogovoriti svi radnici. Proizvodi rada pripadaju zajednici i od nje svaki član prima, ili u naturi (osnovne životne potrepštine, odjeću, itd.) ili u valuti za razmjenu, naknadu za obavljene rad. U nekim udruženjima, takva naknada bit će razmjerna odrađenoj satnici; drugdje će odražavati i satnicu i prirodu obavljenih zaduženja; no, moguće je isprobati i u praksi provesti i drugačije dogovore.

Pitanje raspodjele postaje manje važno jednom kada se riješi pitanje vlasništva i kada više nema kapitalista koji žive na račun radničkih masa. Međutim, smatramo da je načelo kojem bismo se trebali pokušati što više približiti ovo: OD SVAKOGA PREMA SPOSOBNOSTIMA, SVAKOME PREMA POTREBAMA. Jednom kada se – zahvaljujući strojevima i napredovanju spoznaja o industriji i poljoprivredi – proizvodnja toliko poveća da uvelike premaši potrebe društva – a to će se dogoditi unutar nekoliko godina od revolucije – jednom kada stignemo do toga doći će kraj savjesnom odmjerenju udjela za svakog radnika: svaki od njih moći će posegnuti u izdašne društvene rezerve, zadovoljiti sve svoje potrebe, bez straha da će ih ikada iscrpiti, a zloupotrebu i rasipanje će spriječiti moralni osjećaj koji će izrasti među slobodnim i jednakim radnicima. U međuvremenu, za vrijeme prijelaznog razdoblja svaka komuna za sebe treba odrediti metodu koju smatra najprikladnijom za raspodjelu proizvoda među svojim članovima.

Industrijski radnici

Kao što je to sa seljacima, moguće je razlikovati i nekoliko kategorija industrijskih radnika. Za početak, postoje struke u kojima

su oruđa praktički beznačajna, gdje podjela rada ne postoji ili jedva da postoji, i gdje, posljedično, pojedinačni radnik može proizvesti svaki proizvod jednako dobro kao i kada bi radio s drugima. Ovamo pripadaju, primjerice, profesije krojača, postolara, itd. Zatim postoje struke koje zahtijevaju suradnju više radnika, utječu se onome što se opisuje kao snaga kolektiva, i taj pristup većinom slijede u radionicama: primjer su tiskarski radnici, stolari i zidari. Napokon, postoji i treća industrijska kategorija u kojoj se podjela rada jako razvila, u kojoj se proizvodi na veliko i u kojoj je potrebno upotrebljavati moćne strojeve i imati pristup znatnom kapitalu. Primjeri su tekstilna, metalurška postrojenja, rudnici itd.¹

U slučaju radnika koji pripadaju prvoj kategoriji, kolektivni rad nije neophodan: i bez sumnje će se u mnogo slučajeva dogoditi da će u svojoj maloj radionici krojač ili postolar radije raditi sami. To je posve prirodno, osobito zato što u manjim komunama može postojati samo jedan radnik u svakom od ovih zanata. Pa ipak, premda ne želimo dirati u neovisnost pojedinca, smatramo da je, tamo gdje je to moguće, bolje raditi zajednički: u društvu sebi jednakih, radniku poticaj daje mogućnost odmjeravanja s ostalima: on će proizvoditi više, raditi srčanije, povrh toga, zajednički rad omogućava pojedincu da bolje prati cjelinu, a cjelini da prati pojedinca.

Što se tiče radnika iz druge dvije kategorije, njima udruživanje nameće sama narav njihova rada: kako njihova sredstva za rad više nisu samo alati za osobnu upotrebu, već su prije strojevi ili alati čija upotreba zahtijeva suradnju više radnika, vlasništvo nad tom opremom ne može biti drugačije nego kolektivno.

Svaka radionica, svaka tvornica stoga će biti radničko udruženje koje će biti slobodno da sobom upravlja onako kako smatra prikladnim, sve dok su pojedincima zajamčena njihova prava i sve dok se u praksi provode načela jednakosti i pravde. U prethodnom

¹ Međutim, treba primijetiti da se čak i u ovim strukama, radi uštede vremena i novca, može primijeniti industrijski pristup proizvodnje na veliko. Ovo što kažemo o njima se, dakle, može primijeniti samo na prijelazno razdoblje.

še neće biti industrijalci koji na bolesnima nastoje što više zaraditi; oni će biti zaposlenici komune, ona će ih plaćati, i njihova skrb bit će dostupna svima kojima zatreba. Ali liječnička skrb samo je jedan dio ove sfere ljudskog djelovanja i znanja koja se odnosi na zdravlje: onaj koji se tiče izliječenja. No, nije dovoljno liječiti bolesti, treba ih i spriječiti. I to je prava uloga higijene.

Mogli bismo nastaviti pa navoditi i ostale stvari na koje bi trebalo obratiti pažnju, a ulaze u nadležnost higijenskog komiteta, ali ovo malo što smo upravo rekli za sada je dovoljno da se stekne predodžba o njegovim funkcijama i važnosti.

F) Sigurnost

Ova služba obuhvaća mjere neophodne da se zajamči osobna sigurnost svakog stanovnika komune, kao i da se zaštite građevine, proizvodnja, itd., od svakog razaranja i nesreća. Malo je vjerojatno da će i dalje biti slučajeva krađe i razbojništva u društvu u kojem će svatko moći živjeti slobodno od plodova svojega rada i u kojem će mu biti zadovoljene sve potrebe. Materijalno blagostanje, kao i intelektualna i moralna oplemenjenost koja će proisteći iz istinski ljudskog odgoja i obrazovanja pruženoga svima, u svakom će slučaju iznimno prorijediti onu vrstu zločina koja je proizvod razuzdanosti, bijesa, okrutnosti i drugih poroka.

Međutim, mjere predostrožnosti radi očuvanja sigurnosti osoba neće biti beskorisne. Ova služba, koju bi se moglo – da taj pojam nema odveć pogrešne implikacije – nazvati komunalnom policijom, neće kao danas biti povjerena specijaliziranim odredima; svaki stanovnik bit će dužan u njoj sudjelovati, i izmjenjivati se u obavljanju različitih sigurnosnih službi koje će osnovati komuna.

Ovdje će se bez sumnje špekulirati o postupanju prema nekome tko je kriv za ubojstvo ili druge nasilne zločine u egalitarnom društvu. Očito, ubojici se ne može dozvoliti da bezbrižno odšeta svojim putem, pod izlikom poštivanja prava pojedinca i opovrgavanja autoriteta, niti možemo čekati da mu neki žrtvin prijatelj oduzme

D) Statistika

Komunalni komitet za statistiku bit će zadužen za uspoređivanje svih statističkih podataka koji imaju utjecaja na komunu. Različita tijela ili udruženja proizvođača stalno će ažurirati podatke o svojem članstvu i o promjenama svojeg osoblja, tako da podaci o broju članova zaposlenih u različitim granama proizvodnje mogu biti odmah dostupni.

Statistički komitet će od ureda za razmjenu nabavljati obuhvatne podatke o proizvodnji i potrošnji. Preko statistika koje se na ovaj način prikupljaju od svih komuna u regiji, moći će se znanstveno utvrditi ravnoteža između proizvodnje i potrošnje: ravnajući se prema takvim podacima, moći će se povećati broj zaposlenih u granama gdje je proizvodnja bila nedovoljna, i obaviti preraspodjela radnika tamo gdje je proizvodnja prekomjerna. Zahvaljujući njima moći ćemo odrediti – ne savršeno, ali za praksu dovoljno dobro – relativnu vrijednost različitih proizvoda i to će poslužiti kao temelj za cijene ureda za razmjenu. Ali to nije sve: komitet za statistiku i dalje će morati obavljati zadaće koje su trenutno u nadležnosti građanske države – on će bilježiti rođenja i smrti. Nećemo reći brakove jer u slobodnom društvu dobrovoljno sjedinjavanje muškarca i žene više neće biti služben čin, nego radije posve privatna čin bez potrebe za pravnim sankcioniranjem. Mnoge druge stvari ulaze u nadležnost statističkog komiteta: bolesti, meteorološka promatranja, ukratko, sve što se događa redovito i stoga podliježe bilježenju i izračunima, i na temelju čije se statističke analize mogu dobiti neki podaci, a povremeno čak i izvesti neki znanstveni zakoni.

E) Higijena

U rubriku higijene svrstali smo raznovrsne javne službe čije je dobro obavljanje ključno za održavanje zdravlja u komuni. Prvo mjesto pripada, naravno, zdravstvenoj skrbi, koju će komuna učiniti dostupnom svim svojim članovima te besplatnom. Liječnici vi-

poglavljju, u vezi poljoprivrednih radničkih udruženja ili zajednica ponudili smo, s obzirom na upravljanje, radno vrijeme i raspodjelu proizvoda, primjedbe koje su, naravno, podjednako primjenjive na industrijske radnike i zato ih ne moramo ponavljati. Upravo smo rekli da, gdje god postoji industrija koja zahtijeva nešto složeniju opremu i zajednički rad, mora postojati zajedničko vlasništvo nad sredstvima za rad. Ali postoji nešto što treba utvrditi: treba li to zajedničko vlasništvo pripadati isključivo onoj radionici u kojoj se koristi, ili bi umjesto toga trebalo biti vlasništvo svih radnika ove ili one industrije?

Smatramo da je ovo posljednje rješenje ispravno. Kada, na primjer, ako dođe revolucija, tiskari grada Rima preuzmu sve gradske tiskare, oni bi se odmah trebali sastati na općoj skupštini i na njoj objaviti da su sve tiskare u Rimu zajedničko vlasništvo svih rimskih tiskarskih radnika. Nakon toga bi, čim to bude moguće, trebali poduzeti sljedeći korak i iskazati solidarnost s tiskarskim radnicima iz ostalih gradova u Italiji: ishod ovog solidarnog sporazuma bit će ustanovljenje svih tiskara u Italiji kao kolektivnog vlasništva federacije talijanskih tiskarskih radnika. Na temelju ovog pozajedničenja, tiskarski radnici diljem Italije moći će ići raditi u bilo koji grad u zemlji, i bit će im zajamčeno da će tamo naći sredstva za rad kojima će se imati pravo služiti.

Ali, dok, prema našem mišljenju, vlasništvo nad sredstvima za rad treba biti dodijeljeno udruženju, mi ne mislimo reći da, iznad timova radnika koji sačinjavaju radionice, treba postojati neka vrsta industrijske vlade ovlaštene za raspolaganje sredstvima za rad onako kako smatra prikladnim. Ne: radnici različitih radionica osvojenih sredstva za rad uopće ne prepuštaju brizi neke više moći zvane korporacija. Oni čine sljedeće: pod određenim uvjetima jedni drugima jamče pravo uživanja osvojenih sredstava za rad i, dajući svojim kolegama iz ostalih radionica udio u toj ovlasti, zauzvrat primaju udio u vlasništvu nad sredstvima za rad o kojima brinu kolege s kojima su ušli u solidaran dogovor.

Komuna

Komuna obuhvaća radnike koji stalno borave na istom lokalitetu. Uzevši kao model komunu kakva postoji u najvećem broju slučajeva, i zanemarišvi iznimke, definirajmo komunu - kao lokalnu federaciju udruženja proizvođača. Ova lokalna federacija ili komuna osnovana je da bi obavljala određene službe koje nisu stvar samo ovog ili onog udruženja, nego ih se svih tiču i zato su poznate kao javne službe. Komunalne javne službe mogu se podvesti pod sljedeće rubrike:

A) Javni radovi

Svi domovi su vlasništvo komune. Nakon revolucije, svi privremeno nastavljaju živjeti u istim prebivalištima kao i prije, a iznimka su obitelji koje su živjele u nezdravim ili suviše neprikladnim domovima i koje komuna odmah treba preseliti u prazne stanove zgrada koje su ranije bile vlasništvo bogataša.

Izgradnja novih kuća sa zdravim, prostranim i udobnim stanovima, koji će zamijeniti sirotinjske šupe iz okruga u kojima je narod ranije živio, bit će jedan od prvih zadataka slobodnog društva. Komuna će se tome odmah posvetiti i pritom neće samo uspjeti zaposliti zidarska, stolarska, bravarska, krovopokrivačka poduzeća, itd., nego će odmah pronaći i korisno zanimanje za mnoštvo ljudi koji su prije revolucije bili bez posla i bez zanata; oni će se zaposliti kao radnici na gradilištima koja će se otvoriti diljem oslobođene regije, osobito u gradovima. Nove zgrade bit će podignute na trošak sviju – što znači da će različite struke građevinara zauzvrat za obavljani rad od komune primiti obveznice koje su im potrebne da bi obilato mogli subvencionirati održavanje svih svojih članova. A budući da će kuće biti izgrađene na trošak sviju, bit će potrebno da budu dostupne svima, što znači da će njihovo korištenje biti besplatno, i od nikoga se neće zahtijevati da plaća porez ili rentu za stan koji će zauzeti.

i proizvodima iz kolonija prepuštena na milost i nemilost privatnika i špekulanata koji se svakojakim prijevarama nastoje obogatiti na račun potrošača. Novo društvo će to morati odmah ispraviti, a lijek će se sastojati u tome što će sve što ima veze s raspodjelom osnovnih prehrambenih namirnica, dobiti status komunalne javne usluge.

No, pripazimo: ovo ne znači da komuna prisvaja neke grane proizvodnje. Ne: sama proizvodnja ostaje u rukama proizvodnih udruženja. Ali u slučaju, recimo, kruha, od čega se sastoji proizvodnja? Od ničega osim uzgoja žita. Poljoprivrednik sije i žanje žito i dostavlja ga za komunalnu razmjenu: tu uloga proizvođača prestaje. Mljevenje tog žita u brašno, pretvaranje brašna u kruh više nemaju nikakve veze s proizvodnjom; to je rad usporediv s radom koji obavljaju različiti zaposlenici komunalnih trgovina, rad koji se obavlja da bi se prehrambeni proizvod, žito, učinio dostupnim potrošačima. Isto važi i za govedinu, itd.

Dakle, možemo vidjeti: sa stajališta načela, nema ničega logičnijeg od toga da pekarnica, mesarnica, vinarija, itd. budu u nadležnosti komune. Kao posljedica, žito, jednom kada stigne u trgovine komune, treba samljeti u brašno u komunalnoj vodenici (podrazumijeva se da nekoliko komuna može dijeliti istu vodicu): brašno treba pretvoriti u kruh u komunalnim pekarnicama, a kruh će komuna podijeliti potrošačima. Isto važi i za meso: životinje se kolju u komunalnim klaonicama i komadaju u komunalnim mesarnicama. Vina se skladište u komunalnim podrumima i potrošačima ih izdaje specijalizirano osoblje. Napokon, ostale prehrambene namirnice, već prema tome treba li ih potrošiti odmah ili ne, pohranjuju se u komunalnim skladištima ili ih se izlaže na tržnicama kamo ih potrošači mogu doći potražiti.

Razmjenu će se što brže nastojati nadomjestiti raspodjelom prvenstveno s obzirom na ovu kategoriju proizvoda – kruh, meso, vino itd. Kada se jednom svima uspije osigurati izdašna opskrba hranom, doći će do osjetnog napretka u znanostima, industriji i civilizaciji uopće.

potrošačima, potrebno je uvesti mjere za njegovu racionalnu raspodjelu: najlakši način da se provede racionalna raspodjela je da se potrošačima taj proizvod prodaje, što znači da ga se učini dostupnim samo onima koji će za njega ponuditi neku cijenu. Ali jednom kada, zahvaljujući čudesnom porastu proizvodnje koji će neizbježno uslijediti kada se rad racionalno organizira – jednom kada, zahvaljujući tom porastu, ova ili ona vrsta proizvoda premaši količinu koju populacija može potrošiti, više neće trebati ograničavati potrošače; moći će se bez prodaje, koja je bila svojevrsna kočnica pretjeranoj potrošnji: komunalni uredi više neće prodavati proizvode potrošačima, već će im ih dijeliti u skladu s njihovim zahtjevima.

Ova zamjena razmjene raspodjelom može se provesti brzo kada je riječ o osnovnim potrepštinama: jer početni naponi udruženja proizvođača bit će prije svega usredotočeni na njihovu obilatu proizvodnju. Uskoro, druge stvari, koje je danas još uvijek teško nabaviti i koje se zbog skupoće smatra luksuzom, moći će se proizvoditi na veliko i postati predmet raspodjele, a to znači široke potrošnje. S druge strane, drugi predmeti, malobrojni i ne tako važni (recimo, biseri, dijamanti, neki metali) nikada ne mogu postati predmeti opće upotrebe jer im je dostupnost po prirodi ograničena; ali, budući da više neće biti na visokoj cijeni kao danas, za njima jedva da će postojati potražnja, uz izuzetak znanstvenih udruženja koja će ih željeti pohraniti u prirodoslovne muzeje ili ih upotrebljavati u proizvodnji nekih instrumenata.

C) Prehrambeni proizvodi

Opskrba prehrambenim namirnicama, na neki način, samo nadopunjuje uslugu razmjene. Zaista, ovo što smo upravo rekli o uredu za razmjenu, može se primijeniti na sve proizvode, uključujući proizvode namijenjene posebno za prehranu. Međutim, smatramo da je korisno u zasebnom odlomku dodati nešto detaljnije objašnjenje postupaka potrebnih za raspodjelu glavnih prehrambenih proizvoda. Danas je trgovina pekarskim i mesarskim proizvodima, vinima

Budući da su stanovi besplatni, čini se da bi to moglo dovesti do ozbiljnih razmirica, jer nitko neće biti voljan zadržati loš smještaj i svi će se prepirati oko najboljih stanova. No, smatramo da bi bilo pogrešno pomisliti da bi iz toga mogli proizaći ozbiljni problemi, a evo i zašto. Prvo, trebali bismo reći da je nespремnost na život u lošem smještaju i čežnja za boljim sigurno vrlo legitimna želja: i upravo smo zbog te želje, čijem ćemo snažnom pojavljivanju biti svjedoci, sigurni da će posvuda, radi njezinoga zadovoljenja, biti poduzeti energični koraci - kroz izgradnju novih domova. Ali dok se ne izgrade, doista ćemo morati biti strpljivi i snalaziti se s postojećom zalihom: kao što smo rekli, komuna će se pobrinuti za najhitnije potrebe i najsiromašnije obitelji će smjestiti u prozračne kuće bogataša: a kada je riječ o ostatku populacije, vjerujemo da će revolucionarno oduševljenje uroditi osjećajem nesebičnosti i požrtvovnosti koji će osigurati da svatko s voljom, barem nakratko, podnese neudoban smještaj, i da se nikome neće dogoditi da se posvađa sa sretnijim susjedom koji privremeno može imati udobniji smještaj.

Nakon nekog vremena, zahvaljujući energiji s kojom će raditi građevinari, a na poticaj široko rasprostranjenih zahtjeva, smještaja će biti u izobilju i moći će se zadovoljiti svaki zahtjev: svatko će samo trebati birati i bit će siguran u to da je smještaj po njegovom ukusu osiguran.

Ovo što govorimo uopće nije toliko fantastično ili čudesno koliko bi se takvim moglo činiti onima koji svoj pogled nikada nisu usmjerili s onu stranu horizonta buržuskog društva: upravo suprotno, stvari ne bi mogle biti jednostavnije ili prirodnije, toliko prirodne da bi bilo nemoguće da se sve odigra drugačije. Zapravo, čime bi se zaposlile vojske zidara i ostalih građevinskih radnika, ako ne beskrajnom izgradnjom udobnih stanova koji bi zaista bili vrijedni toga da u njima stanuju članovi civiliziranoga društva? Hoće li ih oni trebati graditi godinama, sve dok svaka obitelj ne dobije vlastiti stan? Ne. To će biti kratkoročan pothvat. Kada ga jednom dovrše, hoće li odložiti svoja oruđa? Ne, naravno da ne: oni će

nastaviti raditi, poboljšavati i obnavljati postojeće zalihe, i turobne četvrti, uske uličice, neprikladne kuće naših sadašnjih gradova postupno će iščeznuti: na njihovom mjestu bit će podignute kuće u kojima će biti smješteni radnici kojima će biti vraćena njihova ljudskost.

B) Razmjena

U novom društvu neće više biti trgovine u smislu koji taj pojam ima danas. Svaka komuna će osnovati ured za razmjenu, čiji ćemo rad upravo što bolje objasniti.

Radnička udruženja, kao i pojedinačni proizvođači (u sektorima u kojima se može nastaviti pojedinačna proizvodnja) svoje proizvode će pohraniti u uredu za razmjenu. Vrijednost različitih proizvoda bit će određena unaprijed dogovorom između regionalnih strukovnih federacija i različitih komuna, a na temelju statistika. Ured za razmjenu će proizvođačima u vrijednosti njihovih proizvoda izdavati vaučere za razmjenu: ovi vaučeri vrijedit će na čitavom teritoriju Federacije komuna. Od proizvoda na taj način pohranjenih u uredu za razmjenu, neki su namijenjeni za upotrebu u samoj komuni, a ostali za izvoz u druge komune, a time i za razmjenu s ostalim proizvodima. Prvi od ovih proizvoda bit će poslani na različite komunalne tržnice – za njihovo osnivanje pribjegava se privremenom korištenju za to najprikladnijih dućana i skladišta nekadašnjih trgovaca. Od tih tržnica, neke će biti namijenjene prehrambenim namirnicama, druge odjeći, treće kućanskim potrepštinama itd. Proizvodi za izvoz trebaju ostati u općim skladištima, sve dok ih se ne pošalje komunama kojima trebaju.

Preduhitrimo jednu primjedbu. Može nam se reći: uredi za razmjenu u svakoj komuni preko vaučera proizvođačima daju dokaz o vrijednosti njihovih proizvoda i to prije no što imaju bilo kakvo jamstvo da ti isti proizvodi "idu". Ako proizvodi ne budu "išli", u kakvom je onda položaju ured za razmjenu? Ne riskira li gubitak i nije li djelovanje koje mu je povjereno vrlo rizično? Na to odgo-

varamo da je svaki ured za razmjenu unaprijed siguran u to da će proizvodi koje prima "ići", tako da ne može biti nikakvih problema u tome što proizvođačima odmah izdaje potvrdu o njihovim vrijednostima u obliku vaučera za razmjenu.

Postojat će neke kategorije radnika kojima će biti fizički nemoguće donijeti svoje proizvode u ured za razmjenu: takav primjer su građevinski radnici. Ali ured za razmjenu će im svejedno služiti kao posrednik: oni će u njemu registrirati različite radove koje su obavili, čija će vrijednost uvijek biti dogovorena unaprijed, i ured će im za tu vrijednost izdati vaučere. Isto će važiti i za različite radnike zaposlene u komunalnoj administraciji: njihov rad dobiva oblik, ne industrijski proizvedene robe, nego pruženih usluga; te usluge bit će vrednovane unaprijed i ured za razmjenu će izdavati potvrde o njihovoj vrijednosti.

Uloga ureda za razmjenu nije samo primati proizvode koje mu donose radnici komune: on surađuje s ostalim komunama, i uvozi proizvode koje je komuna prisiljena nabaviti izvana, ili kao dodatak prehrani, ili kao sirovine, gorivo, tvorničke proizvode itd. Takvi uvezeni proizvodi se zajedno s lokalnim proizvodima nude u komunalnim skladištima. Potrošači dolaze u različita skladišta, mašući svojim vaučerima koji se mogu podijeliti na kupone različitih vrijednosti: i tamo, na temelju standardne cijene, nabavljaju svu robu koja im može trebati.

Do sada, naš ponuđeni prikaz djelatnosti ureda za razmjenu ne razlikuje se bitno od sadašnje trgovačke prakse: zapravo, ove djelatnosti nisu ništa drugo nego kupoprodajne transakcije: ured kupuje proizvode od proizvođača i prodaje ih potrošačima. Ali smatramo da će se nakon nekog vremena moći ispraviti manjkavosti prakse ureda za razmjenu i da će s vremenom novi aranžman zamijeniti ovaj stari: razmjena će iščeznuti i mjesto prepustiti jednostavnoj raspodjeli.

Evo što pod time podrazumijevamo:

Sve dok je zaliha nekog proizvoda manjkava i sve dok se on u komunalnim skladištima nalazi u manjoj količini od one potrebne